

<https://doi.org/10.18778/1643-0700.14.10>

**Dorota STEFAŃSKA\***

## STOWARZYSZENIE MŁODZIEŻY POLSKIEJ W SZADKU W LATACH 1919–1933

Celem artykułu jest przedstawienie działalności katolickiej organizacji młodzieżowej na podstawie zapisów w „Kronice Diecezji Kujawsko-Kaliskiej” (do 1925 r.) oraz w „Kronice Diecezji Włocławskiej” (po 1925 r.). Niestety nie zachowała się dokumentacja Stowarzyszenia Młodzieży Polskiej (SMP), Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Żeńskiej (KSMŻ) i Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Męskiej (KSMM) w Szadku z okresu międzywojennego<sup>1</sup>. Rekonstrukcja działalności SMP możliwa była m.in. na podstawie zachowanych źródeł ikonograficznych, a rozpoznanie osób upamiętnionych na zdjęciach – dzięki żyjącym do dziś byłym członkom organizacji<sup>2</sup>.

## SYTUACJA RELIGIJNO-SPOŁECZNA W POLSCE PO I WOJNIE ŚWIATOWEJ

Początek XX w. to okres, w którym ze szczególną siłą starły się idee chrześcijańskie z liberalnymi i socjalistycznymi. Przesilenie religijno-obyczajowe u ludu wiejskiego i szkody spowodowane przez wojnę w życiu religijnym społeczeństwa

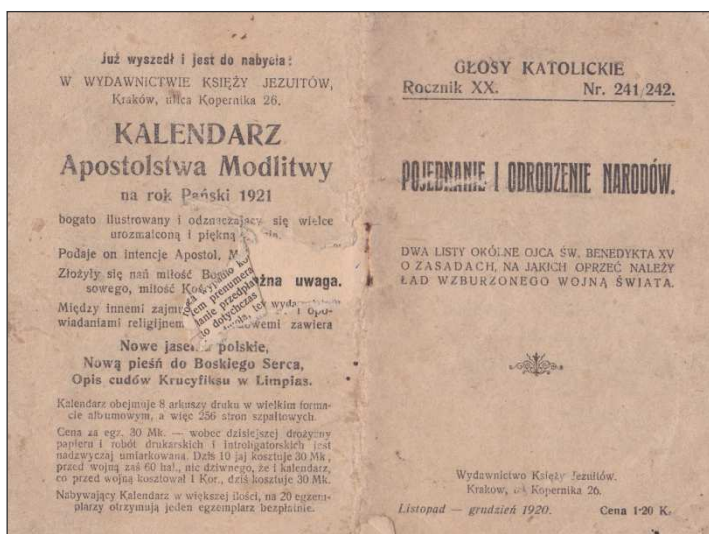
---

\* Dorota Stefańska, mgr historii, emerytowana nauczycielka zespołu szkół w Szadku, członek Zarządu Towarzystwa Przyjaciół Szadku.

<sup>1</sup> Informacja uzyskana w marcu 2010 r. od proboszcza i dziekana szadkowskiego ks. A. Ciapcińskiego, według którego biblioteka organizacji i dokumenty zostały spalone przez wojska radzieckie w 1945 r. w odwecie za domniemaną współpracę ks. Lidtkego z okupantem niemieckim. Brak dokumentacji Stowarzyszenia Młodzieży Polskiej w Szadku w zbiorach archiwum włocławskiego potwierdził dyrektor w korespondencji listowej.

<sup>2</sup> Zdjęcia, które opublikowano w artykule J. Stulczewskiego, *Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży*, zamieszczonym w „Biuletynie Szadkowskim” 2012, t. 12, s. 235–263, zostały zaprezentowane w 1995 r. na wystawie historyczno-filatelistycznej pt. „Stary Szadek”, zorganizowanej z okazji 700-lecia uzyskania praw miejskich. *Katalog wystawy historycznej i filatelistycznej „700 lat miasta Szadku”*, Urząd Miasta, Szadek 1995.

były ogromne. Na stronach „Kroniki Diecezji Kujawsko-Kaliskiej” z 1924 r. napisano, że: *Agitacja polityczna, wolność prasy i słowa, socjalistyczne i komunistyczne zasady szerzone bez przeszkody siały i sieją kłopot na duszy naszego dotąd tak wiernego ludu*<sup>3</sup>. Korespondent „Kroniki Diecezji Włocławskiej” w 1929 r. tak ocenił sytuację: *Polacy mówią o sobie: jesteśmy narodem religijnym, ale brak nam kultury religijnej. Bez kultury religijnej, siłą rzeczy ludzie zbaczają z właściwej katolicyzmowi linii życia w dziedzinie politycznej, społecznej, publicznej i rodzinnej. W czasach, kiedy akcja dechrystianizacji ludu postępuje zastraszająco naprzód, na froncie musi stanąć duchowieństwo. Tradycyjne przywiązanie do katolicyzmu należy oprzeć na świadomym przekonaniu katolickim. Powstałą w wierze lukę, szczerbę należy wypełnić, wejść w nią w celu nadania jej charakteru, kierunku i cechy katolickiej*<sup>4</sup>.



Fot. 1. Fragment „Głosów Katolickich” z 1920 r. z dwoma encyklikami papieża Benedykta XV o przywróceniu chrześcijańskiego pokoju na świecie oraz o odrodzeniu społeczeństwa w duchu cnót św. Józefa  
Źródło: ze zbiorów Doroty Stefańskiej

W czasach, gdy niski poziom świadomości religijnej katolików był narażony na wpływy idei komunistycznych, konieczne było podjęcie działań

<sup>3</sup> *Przesilenie religijno-obyczajowe u ludu wiejskiego*, „Kronika Diecezji Kujawsko-Kaliskiej” (dalej KDKK) 1924, nr 9, s. 388.

<sup>4</sup> S. Machowski, *Praca duszpasterska nad uświadomieniem religijnym ludu*, „Rocznik Diecezji Włocławskiej” (dalej RDW) 1929, s. 85.

ukierunkowanych na rozbudzenie wiary ewangelicznej. Duchowni katolicycy zdawali sobie sprawę, że organizując wiernych w stowarzyszenia, łatwiej przekazywać wartości ewangeliczne i oddziaływać na całe społeczeństwo. Wśród powoływanych do życia bractw<sup>5</sup> i organizacji nie mogło zabraknąć oferty dla młodego pokolenia<sup>6</sup>.

Kwestią wychowania młodzieży interesował się ówczesny ordynariusz kujawsko-kaliski, bp Stanisław Zdzitowiecki oraz podległe jego jurysdykcji duchowieństwo<sup>7</sup>. Księża prefekci podczas zjazdów zachęceni byli do organizowania w szkołach kół i stowarzyszeń o charakterze religijnym<sup>8</sup>. W celu wymiany doświadczeń między kapłanami pracującymi w szkołach 27 czerwca 1919 r. we Włocławku powołano Koło Księży Prefektów Diecezji Kujawsko-Kaliskiej<sup>9</sup>. Księża prefekci powiadamiani byli o niebezpieczeństwach grożących młodzieży ze strony organizacji świeckich o charakterze antykatolickim<sup>10</sup>. Ostrzegano przed działalnością skautingu, filarecji i pomocy szkolnej<sup>11</sup>. Skautingowi zarzucano wciąganie uczniów w świat polityki (z uwagi na socjalistyczne poglądy kierownictwa), odwodzenie od rodziny, szkoły i nauki oraz promowanie uczniów z niedostatecznymi osiągnięciami w nauce ze względu na ich sprawność fizyczną.

Organizacjom filareckim zarzucano wpływy masońskie. Jedynie organizacje bratniej pomocy mogły uzyskać poparcie ze strony prefektów, chyba że tak jak np. YMCA narzucały protestancki światopogląd o równości wszystkich wyznań<sup>12</sup>. W połowie lat 20. XX w. zaznaczano zgubną dla młodzieży *propagandę wywrotowców-wyzwoleńców i agitatorów „Strzelca”* oraz Kół Młodzieży Wiejskiej

<sup>5</sup> Zjazd Ks. Ks. Dziekanów dnia 27 i 28 kwietnia r. b. odbyty, KDKK 1920, R. 14, nr 5, s. 149.

<sup>6</sup> T. Biedroń, *Katolickie Stowarzyszenia Młodzieży*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2000, t. 8, kol. 1112–1117; P. Nitecki, *Katolicki Związek Młodzieży Męskiej*, [w:] tamże, kol. 1197–1198; tenże, *Katolicki Związek Młodzieży Żeńskiej*, [w:] tamże, kol. 1198–1199.

<sup>7</sup> S. Zdzitowiecki, *List Pasterza do dyrektorów szkół polskich prywatnych z dn. 06.10.1908 r.*, KDKK 1917, R. 11, nr 1, s. 5–6.

<sup>8</sup> *O zjeździe kks. Prefektów*, KDKK 1917, R. 11, nr 2, s. 33–35; *Sprawozdanie ze Zjazdu X.X. Prefektów, odbytego we Włocławku w dniach 11 i 12 kwietnia 1917 r.*, KDKK 1917, R. 11, nr 4, s. 103–107; *Fachowe przygotowanie prefektów*, KDKK 1917, R. 11, nr 4, s. 108–115; P. Załuska, *Duszpasterz a stowarzyszenia kulturalno-oświatowe*, KDKK 1919, R. 13, nr 10–11, s. 300–302.

<sup>9</sup> R. Filipiński, W. Służalek, K. Makowski, *Koło Ks. Prefektów Diecezji Kujawsko-Kaliskiej*, KDKK 1919, R. 13, nr 10–11, s. 279–283.

<sup>10</sup> *Odezwa Episkopatów Polskiego*, KDKK 1921, R.15, nr 6–7, s. 179.

<sup>11</sup> Z. Gmurczyk, *Początki stowarzyszenia się katolickiej młodzieży we Włocławku w pierwszych latach II Rzeczypospolitej (do 1925 r.)*, „Zapiski Kujawsko-Dobrzyńskie” 2013, t. 18, s. 79.

<sup>12</sup> S. Zdzitowiecki, *Rozporządzenie diecezjalne o Amerykańskim Stowarzyszeniu Y.M.C.A.*, KDKK 1920, R. 14, nr 10, s. 263; *Orędzie Biskupów Polski do ludu wiernego o organizacjach antykościelnych amerykańskich*, KDKK 1922, R. 16, nr 7–9, s. 268–270; Z. Gmurczyk, *Początki stowarzyszenia...*

„Wyzwolenie”<sup>13</sup>. Wrogiej indoktrynacji młodzieży miały zapobiegać organizacje katolickie działające przy szkołach i parafiach<sup>14</sup>. W dziele uświadamiania religijnego promowano bractwa Żywego Różańca, Aniołów Stróżów, Dzieci Maryi oraz Dzieciątka Jezus<sup>15</sup>, a wśród organizacji Sodalicję Mariańską ze względu na jej walory wychowawcze i sprawdzoną od wieków skuteczność<sup>16</sup>.

W stolicy diecezji kujawsko-kaliskiej młodzież przy Kościele i wartościach chrześcijańskich skupiała także Stowarzyszenie Młodzieży Polskiej.

Ksiądz S. Machowski w kieleckim „Przeglądzie Diecezjalnym” pisał, że *organizacja ta wyrabiała charaktery prawe, miłujące Boga i kraj. Te są organizacje, które duszpasterz u siebie mieć powinien, a już bezwzględnie S.M.P. To żywy przykład wiary i pobożnego życia, nierzadko zapobiegają publicznym zgorzleniom. Występujące gromadnie, dodając blasku obrzędom kościelnym, zmniejszają lęk opinii bezbożnej, oziębłych pociągają do bezbożności stanowią potężną zapórę rozszerzania się socjalizmu i mają możliwość prowadzenia akcji katolickiej na szeroka skalę*<sup>17</sup>.

Pogląd ten podzielał ks. Wincenty Zawadzki, który – wzorując się na pracy ks. Waleriana Adamskiego w Poznaniu – podjął działania mające na celu zorganizowanie we Włocławku Sekretariatu Generalnego Stowarzyszenia Młodzieży Diecezji Kujawsko-Kaliskiej. Konsolidacji diecezjalnych stowarzyszeń młodzieży służyło rozesłanie 20 września 1919 r. kwestionariuszy, dzięki którym możliwe było rozpoznanie realiów funkcjonowania tego typu stowarzyszeń<sup>18</sup>.

Ksiądz W. Zawadzki brał udział w kilku zebraniach dekanalnych, promując ideę stowarzyszania młodzieży w organizacjach kościelnych. Owocem jego starań było m.in. powołanie stowarzyszenia w Szadku, pozostającego w strukturach Diecezjalnego Związku Młodzieży. Akcja zakładania oddziałów parafialnych

---

<sup>13</sup> A. Radomski, *Od Sekretariatu Generalnego dla Stowarzyszeń Młodzieży. Wiadomości bieżące*, KDKK 1924, R. 18, nr 10, s. 465; tenże, *Od Sekretariatu Generalnego do Spraw Młodzieży. Wiadomości*, KDKK 1924, R. 19, nr 11, s. 529.

<sup>14</sup> *Sprawozdanie ze Zjazdu...*, s. 103–105; *Sprostowanie o skautyzmie*, KDKK 1917, R. 11, nr 5, s. 131–132; *Kursy społeczne dla duchowieństwa odbyte w Włocławku dn. 19, 20, 21 i 22 czerwca 1917 r. Ciąg dalszy*, KDKK 1917, R. 11, nr 9, s. 271–277; W. Przygodzki, *Protokół Konferencji XX. Dziekanów odbytej we Włocławku w dniu 25 czerwca 1918 r.*, KDKK 1918, R. 12, nr 7–8, s. 193; S. Zdzitowiecki, *Rozporządzenie diecezjalne o Katolickich Związkach Młodzieży*, KDKK 1918, R.12, nr 12, s. 336; *Parafialne Związki Młodzieży Katolickiej*, KDKK 1918, R.12, nr 12, s. 337–342; J. Czok, *Potrzeba bractw i stowarzyszeń w parafii*, KDKK 1924, R. 18, nr 4, s. 183–187.

<sup>15</sup> *Sprawozdanie ze Zjazdu...*, s. 105–106; *Kursy społeczne dla duchowieństwa odbyte w Włocławku dn. 19, 20, 21 i 22 czerwca 1917 r.*, KDKK 1917, R. 11, nr 10, s. 202, *Kursy społeczne... Ciąg dalszy...*, s. 271–272.

<sup>16</sup> J. Poztowowski, *Znaczenie sodalicji*, KDKK 1917, R. 11, nr 8, s. 244–246, nr 9, s. 277–281, nr 10, s. 302–305, nr 11, s. 326–328, nr 12, s. 363–368; 1918, R. 12, nr 1, s. 6–9, nr 3, s. 75–78.

<sup>17</sup> R. Filipiński, W. Służalek, K. Makowski, *Koło Ks. Prefektów...*, s. 279–283.

<sup>18</sup> W. Zawadzki, *Od Sekretariatu Generalnego Stowarzyszeń dla Młodzieży w Diecezji Kujawsko-Kaliskiej*, KDKK 1919, R. 13, nr 12, s. 357.

była działaniem ciągłym i podlegała monitoringowi biskupa włocławskiego. W kwietniu 1928 r. zwierzchnik kościoła diecezjalnego polecił proboszczom powołanie w każdej parafii Stowarzyszenia Młodzieży Katolickiej (*rok wprowadzenia zmian do programu i statutu stowarzyszenia*). Pod patronatem proboszcza lub jego zastępcy – zgodnie ze wskazaniem istniejącego przy Kurii Diecezjalnego Sekretariatu Generalnego – stowarzyszenia powinny dbać o wychowanie fizyczne i przysposobienie wojskowe służące wyrabianiu w młodzieży poczucia obowiązku państwowego. Dziekani mieli czuwać nad rozwojem stowarzyszeń w poszczególnych parafiach i przesyłać do kurii okresowe sprawozdania<sup>19</sup>.

## POCZĄTKI DZIAŁALNOŚCI STOWARZYSZENIA MŁODZIEŻY POLSKIEJ W SZADKU

Stowarzyszenie Młodzieży Polskiej w Szadku zostało założone przy Kółku Rolniczym w 1919 r.<sup>20</sup> z inicjatywy nauczyciela Jana Anglika, pełniącego w latach 1917–1918 funkcję kierownika szkoły powszechnej w Szadku<sup>21</sup>. Był on gorącym patriotą – w 1918 r. brał udział w rozbrajaniu posterunków niemieckich w mieście, a w niepodległej Polsce działał na rzecz kształtowania postaw obywatelskich wśród młodzieży. Jak napisano na stronach „Ziemi Sieradzkiej” w *początkach swego istnienia Koło napotykało wiele trudności i z braku jednolitego kierownictwa nie mogło się dobrze rozwijać*<sup>22</sup>.

Jan Anglik kierował organizacją przez trzy miesiące. Po nim, członków Stowarzyszenia duchową opieką otoczył ks. Jan Tomaszewski, ale i on, podobnie jak poprzednik, opuścił wkrótce Szadek. Ożywienie działalności Stowarzyszenia nastąpiło, gdy funkcję proboszcza parafii Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny i św. Jakuba Apostoła objął ks. Antoni Orchowski (1920–1923), a funkcje wikariusza – ks. Edward Dyja. Do Stowarzyszenia, którego przewodnie hasło brzmiało *Bóg i Ojczyzna*, należała młodzież w wieku 15–23 lat, głównie pochodzenia chłopskiego. Stowarzyszenie szadkowskie (podobnie jak trzydziści innych stowarzyszeń parafialnych z terenu diecezji) powstało i funkcjonowało zgodnie z założeniami statutu opracowanego przez zjednoczenie SMP w Poznaniu i podlegało Diecezjalnemu Związкови Stowarzyszeń we Włocławku, którym w latach 1919–1920 kierował Sekretarz Generalny, ks. Wincenty Zawadzki.

---

<sup>19</sup> *O zjeździe kks. Prefektów*, KDKK 1917, 11, nr 2, s. 33–35; *Sprawozdanie ze Zjazdu...*, s. 103–107; *Fachowe przygotowanie prefektów*, KDKK 1917, R. 11, nr 4, s. 1008–115; P. Załuska, *Duszpasterz a stowarzyszenia kulturalno-oświatowe*, KDKK 1919, R. 13, nr 10–11, s. 300–302.

<sup>20</sup> *Poświęcenie sztandaru Koła Młodzieży w Szadku*, „Ziemia Sieradzka” 1921, nr 4, s. 7.

<sup>21</sup> D. Stefańska, *Szkoła w Szadku na starej fotografii i we wspomnieniach*, „Biuletyn Szadkowski” 2006, t. 6, s. 184.

<sup>22</sup> „Ziemia Sieradzka” 1921, nr 4, s. 7.

W dniach 14–15 kwietnia 1920 r. z inicjatywy ks. W. Zawadzkiego odbył się we Włocławku zjazd delegatów stowarzyszeń młodzieży z całej diecezji. Podczas dwudniowych obrad podjęto uchwały organizacyjne i ogłoszono trzy referaty. Uczestnicy mieli możliwość zwiedzenia seminarium, muzeum, biblioteki, bazyliki katedralnej i fabryki celulozy<sup>23</sup>.

Rok 1920 przyniósł przerwę w pracy diecezjalnych stowarzyszeń, ks. W. Zawadzki jako kapelan wojskowy wziął udział w działaniach wojennych przeciwko bolszewikom, a Sekretariat Generalny zawiesił działalność. W Szadku, w obliczu zagrożenia, odbyły się dwa wiece po południowej mszy św., na których wezwano zebranych, aby ochotniczo wstępować w szeregi wojska polskiego. Wielu druhów zasililo 80-osobowy oddział tworzącej się armii ochotniczej, przyrzekając *Bronić ukochanej Ojczyzny przed nawałą bolszewicką nie szczędząc ani mienia, ani krwi swojej*<sup>24</sup>.

Reaktywacja działalności Stowarzyszenia Młodzieży Polskiej nastąpiła po demobilizacji. Po rocznej przerwie, 1 września 1921 r. podjął działalność także Sekretariat Generalny we Włocławku, a ks. Antoni Radomski z polecenia bp. Stanisława Zdzitowieckiego zwrócił się do duchowieństwa diecezji o przesłanie sprawozdań i informacji o działalności oddziałów parafialnych<sup>25</sup>. Na apel sekretarza odpowiedział proboszcz szadkowski Antoni Orchowski, który polecił wikariuszowi ks. Edwardowi Dyi zwołanie zebrań młodzieży pozaszkolnej i wygłosił referat *Dlaczego młodzież powinna należeć do stowarzyszeń?*, a dla młodzieży żeńskiej – odczyt *O celach i zadaniach stowarzyszeń młodzieży żeńskiej*.

Stowarzyszenie oddziału żeńskiego w Szadku reaktywowało swoją działalność 2 czerwca 1921 r. – zaktualizowano listę członkiń oddziału i wybrano zarząd<sup>26</sup>. Zgodnie z zarządzeniem biskupa włocławskiego i treścią statutu stowarzyszenia, oddziały nie mogły być koedukacyjne. Opiekunem (patronem) każdego oddziału był kapłan lub – za jego przyzwoleniem – *osoba świecka oddana sprawie katolickiej i miłująca młodzież*<sup>27</sup>. W Szadku takie przymioty posiadała pani Jabłońska, która w 1921 r. pełniła (za przyzwoleniem proboszcza ks. A. Orchowskiego) funkcję prezeski oddziału żeńskiego SMP, a także zaangażowała się w ufundowanie sztandaru. Władze Sekretariatu we Włocławku zalecały, by w stowarzyszeniach powstały sekcje: naukowa, apologetyczna, śpiewacka, dramatyczna, gimnastyczna oraz zawodowa.

<sup>23</sup> W. Zawadzki, *Sprawozdanie Sekretarza Generalnego od dnia 1 lutego do 1 maja 1920 r.*, KDKK 1920, R. 14, nr 11–12, s. 158–160.

<sup>24</sup> D. Stefańska, *Jednodniówka. Wymodlili ją prorocy, poeci*, Towarzystwo Przyjaciół Szadku, Szadek 2004, s. 6.

<sup>25</sup> A. Radomski, *Ze Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej*, KDKK 1921, R. 15, nr 8–10, s. 258–260.

<sup>26</sup> A. Radomski, *Sprawozdanie z Sekretariatu Generalnego do Stowarzyszeń Młodzieży od dn. 1 maja do końca 1922 r.*, KDKK 1923, R. 17, nr 1–2, s. 61.

<sup>27</sup> Tamże, s. 111.

Dokładana data powstania oddziału męskiego SMP w Szadku jest trudna do określenia, gdyż w sprawozdaniach Sekretarza Diecezjalnego Związku pojawia się kilka sprzecznych informacji dotyczących powołania tego oddziału (od 1921 r. do maja 1922 r.)<sup>28</sup>. W jednej z nich stwierdzono, iż podczas wizyty w Szadku wiosną 1922 r. *sekretarz zachęcił także młodzież męską do zorganizowania w oddzielne stowarzyszenie, co też się stało 9 kwietnia*<sup>29</sup>. Na pewno STM w Szadku powstało nie później niż 9 maja 1922 r. i było jednym ze stu podobnych oddziałów działających w diecezji kujawsko-kaliskiej<sup>30</sup>.

### POŚWIĘCENIE SZTANDARU SMP W SZADKU I POCZĄTKI DZIAŁALNOŚCI

Szczególną datą w historii Stowarzyszenia (oddziału żeńskiego) był dzień 11 września 1921 r. W niedzielę w kościele farnym pod wezwaniem Wniebowstąpienia Najświętszej Marii Panny i św. Jakuba Apostoła miała miejsce uroczystość poświęcenia sztandaru. *O godzinie jedenastej zebrani członkowie wyruszyli z lokalu szkolnego na czele ze sztandarem do kościoła i śpiewem na ustach*<sup>31</sup>.

Po mszy św. poświęcenia sztandaru dokonał ks. Edward Dyja *poczem gorąco przemówił do nas o znaczeniu sztandaru dla każdej korporacji i o tem, jaką winna być młodzież. Po dokonanych ceremoniach w kościele, wyruszyliśmy ze sztandarem i śpiewem hymnu: „Mężni duchem” do prezeski, panny Jabłońskiej, gdzie chwilowo sztandar złożono. W pochodzie można było zauważyć na*

---

<sup>28</sup> A. Radomski, *Sprawozdanie Sekretarza*, KDKK 1921, R. 15, nr 5–6, s. 256, nr 12, s. 357; 1922, R. 16, nr 5, s. 255; Ks. Kazimierz Rulka, odwołując się do kroniki diecezjalnej, pisze, że stowarzyszenia (a więc odrębne dla młodzieży żeńskiej i męskiej) powstały przed objęciem administracji parafii szadkowskiej przez ks. Żaka (*poza tym opiekował się stowarzyszeniami młodzieży katolickiej, które powstały przed jego przyjściem do Szadku w 1922 r.*). Zob. K. Rulka, *Jan Stanisław Żak (1870–1943) – proboszcz w Szadku*, „Biuletyn Szadkowski” 2008, t. 8, s. 31. Kronika diecezjalna z 1921 r. zamieściła sprawozdanie, w którym ks. Antoni Radomski, sekretarz Diecezjalnego Związku, napisał: *od 1 maja do 1 grudnia Stowarzyszenie Młodzieży Męskiej powstało w Szadku. [...] przystąpiły staraniem Sekretarza Jeneralnego następujące Stowarzyszenia Młodzieży do Związku Włocławskiego: [pod ósmą pozycją na siedemnaście wymienionych oddziałów Sekretarz wpisał] Stowarzyszenie Młodzieży Męskiej i Żeńskiej w Szadku. A. Radomski, *Sprawozdanie Sekretarza...*, s. 357.*

<sup>29</sup> *Sprawozdanie Sekretarza od 1 grudnia 1921 r. do 1 maja 1922 r.*, KDKK 1922, R. 16, nr 5–6, s. 256.

<sup>30</sup> *Sprawozdanie z działalności organizacji młodzieżowych diecezji kujawsko-kaliskiej za okres od 1 maja do końca 1922 r.*, KDKK 1923, R. 17, nr 1–2, s. 61.

<sup>31</sup> *Poświęcenie sztandaru...*, s. 7. Sztandar organizacji nie przetrwał II wojny światowej. Podczas okupacji został zakopany w ziemi nieopodal kościoła przez kościelnego Mariana Człapę. Jego grób znajduje się na cmentarzu św. Wawrzyńca (na podstawie wywiadu ze Stanisławem Kępką w marcu 2013 r.).

wszystkich twarzach radość i dumę, bo naprawdę mieliśmy być z czego dumni. Sztandar prześliczny, pięknie i starannie wyhaftowany. Na białej stronie św. Stanisław młodzieniaszek – patron młodzieży z białą liliją – oznaką niewinności. Na amarantowej, biały orzeł – symbol Polski, ponad orłem hasło „Bóg i Ojczyzna”, u dołu podpis i data. Wszystko to zawdzięczamy nieustrudzonemu pracownikowi, czcigodnemu ks. Ed. Dyi, za co wszyscy składamy staropolskie „Bóg zapłać”. Wieczorem tegoż dnia urządziliśmy zabawę dla członków, z której dochód przeznaczony został na sztandar<sup>32</sup>.

13 listopada 1921 r., w dzień wspomnienia św. Stanisława Kostki, podczas mszy św. i wieczornej akademii uroczystość obchodzono pierwsze miesiące istnienia organizacji. Dzień przed Wigilią przygotowano uroczystość opłatkową z udziałem ks. dziekana Antoniego Orchowskiego. W grudniu 1921 r. Stowarzyszenie w Szadku otrzymało formularz wysłany przez Sekretarza Generalnego z Włocławka w celu przedstawienia sprawozdania z rocznej pracy SMP<sup>33</sup>.

Na początku maja 1922 r. został wypracowany program działalności stowarzyszeń młodzieży – jak pisał Sekretarz Generalny: *lono natury, boisko, las. Hasłem tej pracy jest: dużo słońca, powietrza, ruchu! Troska o zdrowie ciała a tym samym o wzmocnienie zdrowia duszy – chodzi o zajęcia na wolnym powietrzu*<sup>34</sup>. Sekretariat wysłał do oddziału w Szadku okólnik dotyczący organizacji wycieczek o charakterze wypoczynkowym i przyrodoznawczym, zakładający także realizację elementów kształcenia zawodowego i kontakty z okolicznymi stowarzyszeniami.

Statut stowarzyszeń przewidywał udział młodzieży nie tylko w uroczystościach kościelnych, ale również narodowych. W święto uchwalenia Konstytucji 3 Maja 1922 r. młodzież szadkowska uczestniczyła w pochodzie, a po południu zorganizowała uroczystą akademię. Patriotyczny charakter katolickich organizacji młodzieżowych wyrażał się także w walce z narodowymi wadami społecznymi, nieposzanowaniem władzy, swawolą, zepsuciem obyczajów, rozwiązłością, lenistwem, kradzieżami i bandytyzmem. Zadanie to realizowano m.in. przez pracę na rzecz „małej ojczyzny” (np. sadzenie drzew i krzewów koło domów i przy drogach czy pielęgnowanie zieleni)<sup>35</sup>.

W maju 1922 r. w Stowarzyszeniu szadkowskim zorganizowano sekcje gimnastyczne i sportowe, których opiekunami zostali miejscowi nauczyciele. Jego przedstawiciele wzięli udział w zorganizowanym we Włocławku kursie gier sportowych i gimnastyki, na którym instruktor ze Zjednoczenia Stowarzyszeń

<sup>32</sup> Tamże, s. 7.

<sup>33</sup> KDKK 1922, nr 4, s. 255.

<sup>34</sup> A. Radomski, *Sprawozdanie Sekretarza Generalnego od dnia 1 maja do końca 1922 r.*, KDKK 1923, R. 17, nr 11–12, s. 61–62.

<sup>35</sup> A. Radomski, *Od Sekretariatu Generalnego. Nasze zadania obecne*, KDKK 1922, R. 16, nr 5–6, s. 192.



z Poznania zapoznał uczestników z zasadami musztry, gimnastyki, lekkiej atletyki oraz gier ruchowych (pogoni, palanta, piłki nożnej, piętówki, tamburino, krokiet, serso itp.).

Organizacja szadkowska otrzymała także podręczniki na potrzeby odczytów i pogadanek oraz materiały kulturalno-oświatowe. Dla młodzieży kończącej szkołę i wybierającej zawód, Sekretarz Generalny opublikował w czasopiśmie diecezjalnym artykuł *Obierającym zawód*. Ks. Radomski – zgodnie z wytycznymi przygotowanej instrukcji – wystosował pismo do wszystkich stowarzyszeń w diecezji z prośbą o zakładanie sekcji eucharystycznych, a 1 września 1922 r. wydał odezwę do rodziców, opiekunów i pracodawców apelującą o wspieranie organizacji młodzieżowych i zachęcającą młodzież katolicką do wstępowania w szeregi stowarzyszeń<sup>36</sup>. W październiku członkowie Stowarzyszenia w Szadku zapoznali się z okólnikiem zalecającym otwieranie „ognisk zimowych”, na których młodzież ćwiczyłaby śpiew, deklamację, prowadziła dyskusje oraz wykonywała prace ręczne<sup>37</sup>.

W kwietniu 1923 r. we Włocławku odbył się Zjazd Młodzieży, na którym podjęto uchwałę o zmianie składki członkowskiej na cele związku w wysokości 300 marek od każdego członka. Wprowadzono jednolite czapki dla druhow – koloru siwego z niebieskimi wypustkami i srebrną odznaką związkową. Członkowie zarządu mieli dodatkowo nad rzemieniem daszkowym wąski 3-centymetrowy pasek ze złotego sułtaszu, a zastępowi pasek srebrny. Czapkę prezesa zdobił złoty sułtarz w kształcie rzymskiej cyfry pięć (V) i złote gwiazdki (zamiast guzików) po obu stronach daszka<sup>38</sup>. Na strój kobiecy składała się bluza w kolorze zieleni wojskowej, niebieskie mankiety rękawów i krawaty, spódnice i berety w kolorze granatu<sup>39</sup>.

W 1923 r. zorganizowano obchody związane z postacią Mikołaja Kopernika, w 1924 r. podobny charakter miały uroczystości poświęcone Adamowi Mickiewiczowi i Henrykowi Sienkiewiczowi, w 1925 r. – Bolesławowi Chrobremu, a w 1931 r. upamiętniono rocznicę zwycięskiej bitwy pod Płowcami.

#### WIZYTA SEKRETARZA GENERALNEGO ZWIĄZKU STOWARZYSZEŃ MŁODZIEŻY KATOLICKIEJ DIECEZJI KUJAWSKO-KALISKIEJ W SZADKU

*Kto ma młodzież – ma przyszłość.*

1 września 1921 r. z nominacji bp. Stanisława Zdzitowieckiego, stanowisko sekretarza Generalnego Związku Stowarzyszeń Młodzieży diecezji

<sup>36</sup> KDCK 1923, R. 17, nr 1–2, s. 62.

<sup>37</sup> Tamże, s. 63.

<sup>38</sup> *Od Sekretariatu Generalnego do Stowarzyszeń Młodzieży*, KDCK 1923, R. 17, nr 12, s. 520.

<sup>39</sup> Wywiad z Marianną Manios, była członkinią KSM (wiosna 2009 r.).

kujawsko-kaliskiej objął ks. Antoni Radomski<sup>40</sup>. W pierwszych tygodniach września zajął się on sprawą pozyskania i zachęcenia księży do pracy z młodzieżą – wysłał prośbę o przesłanie sprawozdań z dotychczasowej działalności stowarzyszeń, informacji o liczbie członków i potrzebach.

1 kwietnia 1922 r. ks. A. Radomski przybył na spotkanie Stowarzyszenia Młodzieży w Szadku i wygłosił odczyt *Dłaczego młodzież powinna należeć do stowarzyszeń katolickich*<sup>41</sup>. Zawarte w nim treści nawiązywały do pisma skierowanego do księży społeczników, wspierających sekretarza generalnego w pracy z młodzieżą i zamieszczonego w kronice diecezjalnej z 1921 r.: *Organizowaniu młodzieży przyświeca cel wychowania na dzielnych synów kościoła i ojczyzny* – pisał ks. A. Radomski – *Chronić musimy ją przed agitacją jawną i zamaskowaną ludzi złej woli. Praca z młodzieżą jest celowa, bo w życiu rodzinnym dostrzega się brak jasnych i wyraźnych przekonań. Młodzież, podstawa społeczeństwa ma być wychowana na zasadach Bożych, etyki, moralności chrześcijańskiej. Kierownicy Stowarzyszeń podawać będą młodzieży, jak winna uchronić się od zatracenia religii i dobrych zwyczajów. W organizacji wyrabiać będzie się siła odporna, hart woli, mocny i szlachetny charakter. Tu uzupełniać będą wiadomości, których im szkoła dać nie zdążyła. Pomiędzy młodzież zakradła się rozwiązłość, lenistwo, kradzież, a nawet bandytyzm. Młodzież podatna jest na agitacje partyjne, wrogów Kościoła. Przeciw takiej demoralizującej pracy wystąpić musi parta siłą samoobrony w zwartych szeregach cała Młodzież Polska, a właśnie szkołą przygotowawczą tej samoobrony mają być Stowarzyszenia Młodzieży*<sup>42</sup>.

Ważnym punktem tej wizyty było zapoznanie członków z programem pracy w Stowarzyszeniu oraz zwrócenie uwagi na obowiązek przestrzegania ustawy o stowarzyszeniach. Mówiąc o ideowych założeniach stowarzyszeń młodzieży, ks. A. Radomski wskazał na: *wychowanie czysto katolickie; systematyczną pracę nad urobieniem charakteru; oświatę ogólną, a w potrzebie i zawodową; przysposobienie do życia społecznego w przyszłości; rozwój życia towarzyskiego, do czego Młodzież tak chętnie dąży; sport, gry i gimnastykę; wysyłanie Młodzieży bezzawodowej na naukę kupiectwa, rzemiosła itd.*<sup>43</sup> Po zebraniu dokonano wyboru zarządu, któremu ks. Radomski udzielił szczegółowych instrukcji dotyczących prowadzenia księgowości, zebrań itd. Zapoznał się także ze stanem finansów i biblioteką Stowarzyszenia oraz wysłuchał sprawozdania zarządu.

<sup>40</sup> A. Radomski, *Sprawozdanie Sekretarza Generalnego do Stowarzyszeń Młodzieży z działalności od dnia 1 września do 1 grudnia 1921 r.*, KDKK 1921, R. 15, nr 12, s. 354.

<sup>41</sup> KDKK 1922, R. 16, nr 5–6, s. 256.

<sup>42</sup> A. Radomski, *Ze Stowarzyszenia Związków...*, s. 258–260.

<sup>43</sup> *Od Sekretariatu Generalnego Związku Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej*, KDKK 1923, R. 17, nr 3, s. 111.

W opinii ks. Radomskiego szadkowski oddział Stowarzyszenia rozwijał się prawidłowo dzięki ofiarnej pracy księdza E. Dyi. Sekretarz zachęcał do zorganizowania w Szadku oddziału SMP dla młodzieży męskiej *co też się stało 9 kwietnia*<sup>44</sup>.

Pobyt ks. A. Radomskiego w Szadku trwał zapewne dwa dni, bo 3 kwietnia przybył do pobliskiej parafii w Korczewie, zachęcając tamtejszą młodzież do wykonania prac na warsztatach tkackich na wystawę Związku Włocławskiego<sup>45</sup>.

## PATRONI I ASYSTENCI STOWARZYSZENIA MŁODZIEŻY POLSKIEJ W SZADKU

### **Ksiądz Antoni Orchowski (patron w latach 1920–1923)**<sup>46</sup>



Fot. 2. Ksiądz kanonik Antoni Orchowski  
Źródło: zakrystia w kościele farnym w Szadku

Ksiądz Orchowski, dziekan i proboszcz parafii szadkowskiej po I wojnie światowej (od 1920 r.), *chwały Bożej szukał w swym życiu*. Niepokoiła go niska moralność społeczeństwa, a zwłaszcza młodzieży, związana ze zniszczeniami wojennymi, biedą, analfabetyzmem, bezrobociem i wpływami robotniczo-marksyistowskiej Łodzi. Widząc potrzebę radykalnych działań w sferze umocnienia

---

<sup>44</sup> Sprawozdanie Sekretarza od 1 grudnia 1921 r. do 1 maja 1922 r., KDKK, 1922, R. 16, nr 5–6, s. 256.

<sup>45</sup> Tamże.

<sup>46</sup> *Zmarli*, KDKK 1923, R. 17, nr 3, s. 97.; S. Niedźwiedzki, *Śp. Ks. Antoni Orchowski*, KDKK 1923, R. 17, nr 3, s. 219–223.

wiary i podniesienia morale społeczeństwa, przygotowywał młodzież do pobożnego uczestnictwa w nabożeństwach i uroczystościach religijnych – w dniach 4–12 marca 1922 r. zorganizował misje parafialne z udziałem oo. redemptorystów z Krakowa<sup>47</sup>. Rozpoczęły się one przy bardzo licznych udziałach parafian i młodzieży. Misje wywarły radykalną zmianę w życiu i obyczajach miejscowej ludności i przyczyniły się do podniesienia ducha wiary. Ci co zaniedbywali obowiązków spowiedzi wielkanocnej po kilka lat dopełnili go podczas misji. Na katolicyzm przyjęto dwóch luteranów i dwoje prawosławnych, zostały zalegalizowane trzy konkubinaty. W ciągu misji wyspowiadało się 6500 osób, rozdano komunii świętych 13 000. Na zakończenie misji odbyło się uroczyste przeniesienie krzyża misyjnego z rynku na cmentarz kościelny, poświęcenie przez o. ks. Kazimierza Magiera. W pochodzie z krzyżem wzięły udział różne stowarzyszenia, jak: straż ogniowa, klub mieszczański, koło ziemianek, koło młodzieży. Ks. Orchowski, miłośnik książki, zaszczerpiał wśród młodzieży ideę samokształcenia i budowania świadomości religijnej, czego konsekwencją było wsparcie udzielane działalności Stowarzyszenia Młodzieży Polskiej w Szadku. W okresie administrowania parafią szadkowską przez ks. A. Orchowskiego powstały w Szadku dwa oddziały SMP – żeński i męski. Gorliwym pomocnikiem proboszcza w pracy z młodzieżą w tym czasie był ks. Edward Dyja. Ks. A. Orchowski zmarł 31 stycznia 1923 r.<sup>48</sup>

### Ksiądz Edward Dyja

Ks. Edward Dyja, wikary szadkowski, wykazał się szczególnym zaangażowaniem w tworzenie struktur katolickiej organizacji młodzieżowej. Egzaminy wikariuszowskie (pierwszego i drugiego stopnia) zdał w latach 1921–1922. Jego wkład w opiekę nad młodzieżą szadkowską docenił Sekretarz Generalny Związku Stowarzyszeń Młodzieży Katolickiej, pisząc w sprawozdaniu z pierwszego półroczu 1922 r. *Stowarzyszenie to dzięki umiejętnej kierownictwu swego patrona, ks. wikarego Dyi, rozwija się prawidłowo*. Wizyta ks. A. Radomskiego w Szadku zachęciła ks. E. Dyję do odbycia w dniach 13–21 lipca 1922 r. kursu społeczno-gospodarczego w Liskowie (pow. kaliski)<sup>49</sup>. Kursanci zapoznali się m.in. z działalnością wzorowo funkcjonujących w Liskowie instytucji i stowarzyszeń (m.in. banku, stowarzyszeń budowlanych, spożywczych, warsztatów tkackich i zabawkarskich, stowarzyszeń filantropijnych, oświatowych, koła dramatycznego, straży, ochronki, sierocińca ze szpitalem)<sup>50</sup>. Ks. E. Dyja poznał działaczy

<sup>47</sup> Wieści z diecezji. Szadek. Ks. A. Orchowski, KDKK 1922, R. 16, nr 4, s. 179–180.

<sup>48</sup> S. Niedźwiecki, *ŚP. ks. A. Orchowski...*, s. 219–223; K. Rulka, *Jan Stanisław...*, s. 33.

<sup>49</sup> KDKK 1922, R. 16, nr 7–9, s. 360.

<sup>50</sup> Tamże, s. 364.

liskowskich, a ich zapał i wiedza miała istotny wpływ na jego późniejszą pracę w Szadku. Był on także organizatorem wyjazdu delegacji oddziału szadkowskiego na Zjazd Młodzieży Katolickiej we Włocławku (22–23 kwietnia 1923 r.).

### **Ksiądz Jan Stanisław Żak (patron w latach 1923–1928)**

Ks. Stanisław Żak funkcję proboszcza parafii szadkowskiej objął 15 lutego 1923 r. Był patriotą i wiele czasu poświęcał na działalność społeczną. Niepokoił go stan moralny parafian znajdujących się pod *złym wpływem Łodzi*. Uważał, że wyjeżdżająca za pracę do fabrycznego miasta młodzież ulega wpływom agitatorów wrogich Kościołowi.



Fot. 3. Ks. Jan Stanisław Żak (pośrodku) proboszcz parafii w Szadku (1923–1934) i patron SMP w Szadku, protektor okręgu sieradzkiego. Na piersi księdza odznaczenie przyznane przez Prezydenta RP – Krzyż Oficerski „Polonia Restituta”

Źródło: ze zbiorów prywatnych

W latach 1923–1934 sprawował patronat nad szadkowskim oddziałem SMP, a wspomagali go wikariusze: ks. Stanisław Łupiński (1923–1924), ks. Juliusz Kwapuliński (1924–1928), ks. Józef Gołębiowski (1928–1930, w 1930 r. został prefektem Gimnazjum im. Piusa X we Włocławku)<sup>51</sup>, ks. Zygfryd Buzikowski

<sup>51</sup> *Zmiany w diecezji*, „Kronika Diecezji Włocławskiej” (dalej KDW) 1930, nr 8–9, s. 283.

(1930–1932, przybył do Szadku na wikariat z sekretariatu w Seminarium Duchowym we Włocławku)<sup>52</sup> i ks. Jan Przybysz (1932–1934).



Fot. 4. Koło ziemianek w Szadku w 1933 r. z ks. Janem Żakiem i ks. Władysławem Siepką (1905–1946)  
Źródło: ze zbiorów rodziny Mieczysława Mistrzaka z Karczówka

W 1925r. ks. J. S. Żak wystarał się w Kurii Diecezjalnej Wrocławskiej o specjalne pozwolenie, które umożliwiło odprawianie w kościele szadkowskim dodatkowej mszy dla dzieci i młodzieży z odpowiednią nauką<sup>53</sup>. Zachęcał młodzież do czytelnictwa, zakładał biblioteczeki. Na początku 1925 r. odbyło się spotkanie sekcji apologetycznej i eucharystycznej, na którym patron zapoznał młodzież z rezolucją związku włocławskiego odnoszącą się do treści książek, pism i widowisk: *Protestujemy przeciw rozszerzaniu książek, pism i ilustracji niemoralnych oraz przeciw urządzaniu widowisk bezwstydných, których celem jest zatrucie i niszczenie przyszłości Kościoła i Państwa. Zwracamy się do Rządu, Sejmu i Senatu z prośbą, ażeby podobne wydawnictwa były konfiskowane i zakazane, a redakcje i kinoteatry tego typu zamknięte. Zwracamy się do młodzieży wszystkich stowarzyszeń katolickich, ażeby z całą energią bojkutowała tych, którzy zagrażają zdrowiu jej duszy i ciała. Prosimy całe społeczeństwo katolickie o pomoc moralną w tej sprawie*<sup>54</sup>.

<sup>52</sup> Tamże.

<sup>53</sup> K. Rulka, *Jan Stanisław Żak...*, s. 33.

<sup>54</sup> A. Radomski, *Sprawozdanie Sekretarza Generalnego z działalności od dnia 1 stycznia do 31 grudnia 1925r.*, KDW 1926, nr 11, s. 65.

Ks. J. S. Żak przywiązywał dużą wagę do współpracy ze Związkiem Stowarzyszeń Młodzieży we Włocławku. Delegacja oddziału szadkowskiego uczestniczyła w zjeździe diecezjalnym z okazji jubileuszu 5-lecia tegoż związku (14–15 listopada 1925 r.), którego celem było ożywienie i skoordynowanie pracy w stowarzyszeniach<sup>55</sup>.

Jesienią 1926 r. ks. J. S. Żak przy zaangażowaniu młodzieży szadkowskiej zorganizował uroczystości 700-setnej rocznicy śmierci Franciszka z Asyżu (3 października)<sup>56</sup>, Chrystusa Króla (w czasie której, zgodnie z encykliką Piusa XI z 11 grudnia 1925 r. dokonano aktu poświęcenia się Boskiemu Sercu Jezusowemu)<sup>57</sup> oraz św. Stanisława Kostki (z okazji 200-lecia kanonizacji)<sup>58</sup>.

Proboszcz szadkowski dbał również o organizowanie dla młodzieży różnych form samokształcenia, konkursów, kursów, a także wysyłał na diecezjalne spotkania szkoleniowo-formacyjne, które odbywały się we Włocławku w gmachu „Spójni” (siedzibie miejscowego stowarzyszenia). Jako protektor okręgu sieradzkiego wysyłał przedstawicielki kół żeńskich na spotkania „Dni Społecznych”, szkolenia i rekolekcje odbywające się w klasztorze Sióstr Urszulanek. Zorganizował spotkanie z ks. Stanisławem Pietruszką, dyrektorem Sekretariatu Generalnego Związku Stowarzyszeń Młodzieży we Włocławku, który przybył do Szadku na „Dni Społeczne” poświęcone zagadnieniom dyscypliny organizacyjnej i szkoleniu rolniczemu.

Ks. J. S. Żak otaczał się ludźmi zaangażowanymi społecznie, na plebani zamieszkiwały osoby prowadzące kursy: higieniczne, hodowli drobiu czy uprawy warzyw. Był głównym referentem na I Powiatowym Zjeździe Duchownych w Sieradzu (14 października 1930 r.), gdzie przedstawił problemy związane z działalnością lokalnej organizacji młodzieżowej<sup>59</sup>. W swoim wystąpieniu, poddając krytycznej ocenie aktualny stan i funkcjonowanie SMP, zwrócił uwagę na potrzebę pewnych zmian i powołanie instruktora rezydującego na stałe w mieście powiatowym. Rezultatem tego wystąpienia było, zaakceptowane przez księży powiatu sieradzkiego, opodatkowanie na rzecz instruktora w wysokości 420 złotych miesięcznie. Ks. J. S. Żak zaapelował do uczestników zjazdu, by pracą duszpasterską objęli również młodzież innych organizacji: *w S.M.P. zaledwie 1/10 lub nawet 1/20 młodzieży się grupuje – Iwina część pozostaje bez opieki i kierunku zupełnie. Są też zrzeszenia młodzieży, jak: „harczerz”*,

---

<sup>55</sup> Więcej o przebiegu zjazdu w: A. Radomski, *Od Sekretariatu Generalnego dla Stowarzyszeń Młodzież, KDKK 1925, R. 19, nr 11–12, s. 496–498; Z. Gmurczyk, Początki stowarzyszania się...*, s. 94.

<sup>56</sup> KDW 1926, t. 11, s. 291, 295.

<sup>57</sup> Tamże, s. 291–292, 322–333.

<sup>58</sup> Tamże, s. 271.

<sup>59</sup> *Więści z diecezji. Z Sieradza i dekanatu*, RDW 1931, t. 3, s. 152.

„sokół”, „strzelec”, o nich dotąd albo nie wie się, albo wcale się nie myśli. To nie jest pełna robota, gdy się tylko o S.M.P. troszczymy, a o wiele liczniejsze zastępy nie dbamy. Przecież to jest ta sama młodzież. Jak zapisano w „Kronice Diecezji Włocławskiej”, uznano po długiej ożywionej dyskusji podniesioną sprawę słuszną i ważną<sup>60</sup>.

W 1931 r. w celu ożywienia pracy organizacyjnej ks. bp Radoński, przy diecezjalnej centrali SMP, powołał do życia okręgi, w skład których wchodziły wszystkie koła prowadzące działalność na terenie jednego powiatu. Zwołano zjazdy okręgowe i powołano władze – przewodniczącym okręgu sieradzkiego został proboszcz szadkowski, ks. kanonik J. S. Żak.

### Ksiądz Józef Gołębiowski (patron w latach 1928–1930)



Fot. 5. Ks. Józef Gołębiowski (1902–1942)  
Źródło: ze zbiorów Jarosława Stulczewskiego

Ks. Józef Gołębiowski (1902–1942) święcenia kapłańskie otrzymał 24 czerwca 1928 r. Wikariat w Szadku był jego drugą placówką. Z polecenia ks. kanonika J. S. Żaka objął opieką SMP. W 1929 r. przy związku diecezjalnym został powołany do życia referat rolny, którego zadaniem było organizowanie

---

<sup>60</sup> Tamże.



sekcji przysposobienia rolniczego przy stowarzyszeniach i udzielanie fachowych instrukcji rolniczych zainteresowanym osobom. 31 stycznia 1930 r. w Szadku odbył się „Dzień Społeczny”, którego jednym z celów było pogłębienie wiedzy rolniczej młodzieży. Jego przebieg opisała „Ziemia Sieradzka”. Szkolenie rolnicze rozpoczęło się od nabożeństwa odprawionego przez dyrektora Sekretariatu Generalnego Związku Stowarzyszeń Młodzieży we Włocławku ks. Stefana Pietruszkę. Obowiązki gospodarza kursu pełnił ks. kanonik J. S. Żak. Młodzież wysłuchała dwóch referatów: *Znaczenie przysposobienia rolniczego* oraz *Stowarzyszenie Młodzieży Polskiej ostoją katolicyzmu i polskości*. Instruktorzy związkowi (K. Zaborowska i S. Rudowicz) przeprowadzili szkolenie na następujące tematy: *Znaczenie i sposób przeprowadzenia konkursów ogródków kwiatowych i warzywnych*, *Jak przeprowadzić konkurs wychowu prosiąt*, *Jak zorganizować i przeprowadzić konkurs uprawy kukurydzy i buraka pastewnego*. W kursie uczestniczyło 70 osób, a na jego zakończenie szczególne podziękowania za zaangażowanie w organizację skierowano do ks. J. Gołębińskiego. W pracy z młodzieżą korzystał on z materiałów zamieszczanych w wydawanym przez Zjednoczenie Młodzieży Polskiej dwumiesięczniku „Duszpasterz Młodzieży”.



Fot. 6. Fragment tekstu pt. *Dzień społeczny w Szadku*  
Źródło: „Ziemia Sieradzka” 1930, nr 6, s. 2

**Ksiądz Jan Przybysz (patron w latach 1932–1934)**

Fot. 7. Ks. Jan Przybysz (na odwrocie fotografii napis *Szadek 15.VIII.1933 r.*  
*Na pamiątkę Ks. Jan Przybysz – patron SMP w Szadku w latach 1932–1934*)  
Źródło: ze zbiorów Przemysława Sowy

Ksiądz Jan Przybysz święcenia kapłańskie otrzymał w 1931 r. i z nominacji biskupa przybył do parafii w Szadku, gdzie kierował działalnością oddziału SMP. Zaangażował się w przygotowanie młodzieży do przyjęcia sakramentu bierzmowania (podczas wizytacji Karola Radońskiego 15–17 października 1932 r. do bierzmowania przystąpiło łącznie 1880 osób, uroczystość ta była połączona z konsekracją sprowadzonych do parafii trzech dzwonów)<sup>61</sup>. Ks. J. Przybysz starał się, by parafia pełniła także funkcje centrum kulturalno-oświatowego, toteż przygotowywał wraz z młodzieżą przedstawienia teatralne o treści patriotyczno-religijnej. Po przedstawieniach młodzież wraz z patronem upamiętniała wydarzenie na zbiorowej fotografii<sup>62</sup>. Wraz z ks. J. S. Żakiem organizował wycieczki i pielgrzymki do Krakowa, Wieliczki, Charlupki Małej i Częstochowy<sup>63</sup>. Ks. J. Przybysz przeprowadzał systematyczne szkolenia przodowników, mobilizował młodzież do uczestnictwa w pracach społecznych, kursach, konferencjach i rekolekcjach.

<sup>61</sup> *Kronika miesięczna kościelna i diecezjalna. Czynności pasterskie*, KDW 1933, t. 27, s. 37.

<sup>62</sup> J. Stulczewski, *Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży...*, s. 241–242.

<sup>63</sup> Zob.: I. Witkowska, *Ksiądz Jan Stanisław Żak – społecznik i patriota*, „Na Sieradzkich Szlakach” 2009, nr 2 (97), s. 20; K. Rulka, *Jan Stanisław Żak...*, s. 42; H. Chachulska-Koźbiał, *W Służbie Bogu i Kościołowi*, Włocławek 1991, s. 206–207.



Fot. 8. Uczestniczki kursu gotowania zorganizowanego przez Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Żeńskiej w Szadku w 1933 r. (kurs prowadziła nauczycielka Halina Nawrocka)

Na zdjęciu rozpoznane osoby to: Rybakowa, Janina Godzińska, Helena Nawrocka, Krystyna Pawlikowska, Sabina Sulińska, Maria Pawlikowska, Irena Gruszczyńska, Antonina Mikołajczyk, Stanisława Łazuchiewicz, Stanisława Kopińska, Jadwiga Domagalska, Jadwiga Biesiada, Zofia Kamińska, Koladówna  
Źródło ze zbiorów prywatnych

\*\*\*

Niniejszy artykuł dokumentuje wkład duchowieństwa szadkowskiego w formowanie młodzieży w duchu wiary katolickiej i wartości narodowych oraz zaangażowanie w tworzenie struktur organizacyjnych służących temu celowi. W działalność katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Polskiej, oprócz księży, zaangażowane były także osoby świeckie, a istotną rolę w wychowaniu kolejnych pokoleń Polaków miała sama młodzież przekazująca pozytywne wzorce zachowań swoim rówieśnikom. Wsparcie dla działań prowadzonych przez duchowieństwo było jednak ograniczone, zwłaszcza brakowało współpracowników dysponujących wiedzą fachową, którzy mogliby przeprowadzać szkolenia adresowane do młodzieży męskiej (zaangażowanie w taką działalność często oznaczało konieczność oderwania od codziennych zajęć, a tym samym utratę zarobku)<sup>64</sup>. Takich trudności nie doświadczały żeńskie oddziały Stowarzyszenia Młodzieży Polskiej.

<sup>64</sup> W. Zawadzki, *Z Sekretariatu do spraw społecznych*, KDKK 1920, R. 14, nr 2, s. 60; Z. Gmurczyk, *Początki stowarzyszenia się...*, s. 95.

## ANEKS

Wykaz członków Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży w Szadku  
w latach 1919–1939

Adamkiewicz (z męża Muzyka) Bronisława	Kolad Kazimierz	Pietras Władysława
Adamkiewicz (z męża Adamkiewicz) Halina	Kolad Leon	Polkowska Maria
Adamkiewicz Janina	Kolad Władysław	Przybysz Jan, ks.
Adamkiewicz Walerian	Kopińska (z męża Wojciechowska) Stanisława	Rybak Marian
Anglik Jan	Kosińska (z męża Pawłowska) Jadwiga	Rydziński Marian
Beda (z męża Sarnik) Genowefa	Kosińska (z męża Manios) Marianna	Santy Czesław
Biesiada (z męża Lipińska) Janina*	Kosińska Zofia	Sarnik Stanisław
Błachowicz (z męża Sowińska) Marianna	Kosiński Stanisław	Stamirowska (z męża Kamińska) Irena
Czarnecki Władysław	Kwiecińska (z męża Czarnecka) Anna	Stamirowska Jadwiga
Domagalska Helena	Kwiecińska	Stamirowska Helena
Domagalska Helena	Lewandowski Ignacy	Stamirowska Zofia
Domagalski Waclaw	Lipińska (z męża Zabłocka) Irena	Stamirowski Stefan
Dyja Edward, ks.	Lipińska Władysława	Stefański Zygmunt
Dziamarska (z męża Lipińska) Marianna	Łazuchiewicz Czesław	Studziński Czesław
Dzieniakowski Henryk	Łazuchiewicz Franciszek	Sulińska (z męża Mizerska) Sabina
Flisiak Stefan, ks.	Łazuchiewicz Józef	Szuster (z męża Adamkiewicz) Zofia
Godzińska (z męża Pawlikowska) Janina	Łazuchiewicz Stanisław	Szymański Marian*
Gołębiowski Józef, ks.	Łazuchiewicz Stanisława	Tomaszewski Jan, ks.
Grabarczyk Stefan	Łazuchiewicz Zdzisława	Tomczyk Janina
Gruszczynska Irena	Malinowska (z męża Mizerska) Wanda	Uznańska (z męża Woszczalska) Stanisława
Gruszczynska Marianna	Mikołajczyk Antonina	Wesołowska (z męża Zabłocka) Janina
Gruszczynski Marian	Mizerski Edward	Wesołowska (z męża Łazuchiewicz) Kunegunda
Jabłońska	Pawlikowska (z męża Sowa) Krystyna	Wesołowski Józef
Kamińska (z męża Rydzińska) Zofia	Pawlikowska (z męża Fabisiak) Maria	Wesołowski Stanisław
Kamiński Stanisław	Pawlikowska (z męża Rybak) Maria	Wilmańska (z męża Łazuchiewicz) Eleonora
Kępka (z męża Piotrowska) Helena	Pawlikowska Sabina	Woźniak (z męża Lipińska) Czesława
Kępka Maria	Pawłowska (z męża Rybak) Jadwiga	Zielewicz (z męża Frątczak) Franciszka
Kępka Stanisław*	Pawłowska (z męża Rybak) Helena	Zięba (z męża Siekierska) Genowefa
Klimecka (z męża Cichecka) Maria	Pietras (z męża Rybak) Kazimiera	Zięba (z męża Lipińska) Zenobia
Kolad Antoni		Żak Jan Stanisław, ks.
Kolad Jan		

\* Członkowie KSM żyjący jeszcze w 2013 r.

Źródło: opracowanie własne Jarosława Stulczewskiego.

## Bibliografia

### Źródła

- „Kronika Diecezji Kujawsko-Kaliskiej” (KDKK) 1917–1926.  
„Kronika Diecezji Włocławskiej” (KDW) 1926–1931.  
„Gotów! Sprawie Służ!”; Jednodniówka, Łódź 1936.  
„Rocznik Diecezji Włocławskiej” (RDW) 1926–1934.  
Wywiad i ankieta skierowana do proboszcza i dziekana ks. A. Ciapcińskiego w marcu 2010 r.  
Wywiad z członkami KSM: Marianną Manios (wiosna 2009 r.) i Marianem Kępką (2011 r.).  
„Ziemia Sieradzka” 1921, nr 2; 1930, nr 6.

### Opracowania

- Biedroń T., *Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 8, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2000, kol. 1112–1117.  
Boczkowski A., *Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży*, Wydawnictwo Gotów, Kraków 1999.  
Chachulska-Koźbiał H., *W Służbie Bogu i Ojczyźnie*, Włocławek 1991.  
Gmurczyk Z., *Początki stowarzyszenia się katolickiej młodzieży we Włocławku w pierwszych latach II RP (do 1925)*, „Zapiski Kujawsko-Dobrzyńskie” 2013, t. 28.  
*Katalog wystawy historycznej i filatelistycznej „700 lat miasta Szadku”*, Urząd Miasta, Szadek 1995.  
Nitecki P., *Katolicki Związek Młodzieży Męskiej*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 8, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2000, kol. 1197–1199.  
Nitecki P., *Katolicki Związek Młodzieży Żeńskiej*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 8, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2000, kol. 1198–1199.  
Rulka K., *Jan Stanisław Żak (1980–1943) – proboszcz w Szadku*, „Biuletyn Szadkowski” 2008, t. 8, s. 31–47.  
Stefańska D., *Jednodniówka. Wymodlili ją poeci, prorocy*, Towarzystwo Przyjaciół Szadku, Szadek 2004.  
Stefańska D., *Szkoła w Szadku na starej fotografii i we wspomnieniach*, „Biuletyn Szadkowski” 2006, t. 6, s. 167–184.  
Stulczewski J., *Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży*, „Biuletyn Szadkowski” 2012, t. 12, s. 235–263.  
Witkowska I., *Ksiądz Jan Stanisław Żak – społecznik i patriota*, „Na Sieradzkich Szlakach” 2009, nr 2 (97), s. 18–20.

## POLISH YOUTH ASSOCIATION IN SZADEK IN 1919–1933

### Summary

Polish Youth Association in Szadek was set up in 1919 at the initiative of Jan Anglik. It was then reorganized in the early 1920s by Father Edward Dycja and Dean Antoni Orzechowski. Afterwards it was successively run by Father Jan Stanisław Żak, Father

Józef Gołębiowski and Father Jan Przybysz. It consisted of two sections: female youth and male youth. The program of activity was defined by decrees of the secretariat of Włocławek diocese, headed by Father W. Zawadzki, Father A. Radomski, and next by Father S. Pietruszka. The association organized excursions and pilgrimages (e.g. to Częstochowa and Charłupia Mała). In the field of cultural and educational activity, it organized vocational trainings, days of welfare work, youth rallies, and celebrations on the occasion of religious or national feasts. The aim of the association was formation of young generations of Poles in the spirit of patriotic and Christian values – the youth was involved in religious, social and cultural life of the parish under patronage of the clergy.

Key words: Polish Youth Association, Szadek, national values.